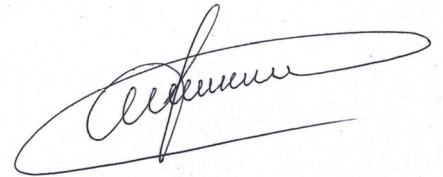

Міністерство освіти і науки України
Харківський національний педагогічний університет
імені Г. С. Сковороди

УС ГАННА ГРИГОРІВНА

УДК 811.161.2'37:001.4

**УКРАЇНСЬКА ТЕРМІНОЛОГІЯ СІМЕЙНОГО ПРАВА:
ГЕНЕЗА І СТРУКТУРНО-СИСТЕМНА ОРГАНІЗАЦІЯ**

10.02.01 – українська мова

Автореферат
дисертації на здобуття наукового ступеня
кандидата філологічних наук

Харків – 2019

Дисертацією є рукопис.

Робота виконана на кафедрі української мови Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна Міністерства освіти і науки України.

Науковий керівник: кандидат філологічних наук, доцент
Губарева Галина Анатоліївна,
Харківський національний університет
імені В. Н. Каразіна,
доцент кафедри української мови.

Офіційні опоненти: доктор філологічних наук, професор
Стишов Олександр Анатолійович,
Київський університет імені Бориса Грінченка,
Інститут філології,
професор кафедри української мови;

кандидат філологічних наук, доцент
Чуєшкова Оксана Володимирівна,
Українська інженерно-педагогічна академія,
доцент кафедри філософії, українознавства
і політології.

Захист відбудеться «14» травня 2019 р. о 15 годині на засіданні спеціалізованої вченої ради К 64.053.05 Харківського національного педагогічного університету імені Г. С. Сковороди за адресою: 61168, м. Харків, вул. Валентинівська, 2, ауд. 221-А.

Із дисертацією можна ознайомитися в бібліотеці Харківського національного педагогічного університету імені Г. С. Сковороди за адресою: 61168, м. Харків, вул. Валентинівська, 2, ауд. 215-В.

Автореферат розіслано 10 квітня 2019 року.

Учений секретар
спеціалізованої вченої ради

Н. В. Щербакова

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Активний розвиток науки й техніки зумовлює розбудову української термінології загалом і вдосконалення галузевих терміносистем зокрема. Це стосується й правничої термінології. Протягом останніх десятиріч українську термінологію права активно й різноаспектно досліджують Н. Артикуца, Ю. Прадід (теоретичний аспект), М. Паночко, О. Сербенська, Н. Трач, О. Чмир (історія формування), М. Вербенец (генеза та функціонування), Г. Васильєва, І. Кочан, А. Нелюба (проблеми внормування та кодифікування), С. Толста (структурно-семантична організація), І. Гумовська, І. Ковтун (лексичні, словотвірні й структурні характеристики) та інші.

Українські термінологи приділяють значну увагу зіставному аналізу юридичних терміносистем (О. Баланаєва (словотвірні, структурно-семантичні особливості російської, української, німецької термінологій), А. Ляшук (семантична структура термінів української та англійської мов), О. Шаблій (міжмовна омонімія юридичних термінів німецької та української мов), В. Сніцар (термінологія кримінального права сучасного британського та українського юридичних дискурсів), Н. Курах (сучасні тексти кримінального й сімейного права німецької та української фахових мов).

Попри значний інтерес до термінології окремих галузей права поза увагою українських лінгвістів залишається спеціальна лексика сімейного права, що має давні витoki й надзвичайно динамічно розвивається протягом останніх десятиліть. **Актуальність дисертаційної роботи** визначається тим, що комплексне вивчення української термінології сімейного права є необхідним, по-перше, для вироблення цілісного уявлення про закономірності відображення наукового знання в окремих терміносистемах, по-друге, для забезпечення підґрунтя їх мовного внормування та кодифікування, по-третє, для з'ясування тенденцій формування спеціальної лексики під впливом інтра- та екстралінгвальних, об'єктивних та суб'єктивних чинників.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дисертацію виконано відповідно до плану науково-методичної діяльності кафедри української мови Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна в межах наукової теми «Аналіз системи рівнів української мови XVII–XXI ст.». Тема дисертації затверджена на засіданні Вченої ради філологічного факультету Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна (протокол № 11 від 20 червня 2014 року).

Мета дисертаційної роботи полягає в тому, щоб з'ясувати закономірності становлення сучасної української термінології сімейного права, виявити специфіку її формування та системної організації.

Реалізація поставленої мети передбачає розв'язання таких **завдань**:

- розглянути теоретичні питання, що становлять підґрунтя лінгвістичного аналізу термінології сімейного права в її сучасних наукових вимірах;
- виявити й описати чинники формування термінології сімейного права в українській літературній мові протягом XX – початку XXI століття;

- розробити періодизацію становлення й розвитку української термінології сімейного права та визначити прикметні ознаки кожного з періодів;
- описати склад термінів сімейного права, виділивши термінологічні групи аналізованої терміносистеми;
- дослідити способи творення термінів сучасного сімейного права;
- проаналізувати лексику сімейного права в аспекті семантичного кодифікування;
- схарактеризувати парадигматичні відношення термінів сімейного права.

Об'єкт дослідження – термінологія українського сімейного права.

Предмет дослідження – терміни українського сімейного права з погляду походження, семантики, структури та системних відношень.

Джерельною базою дослідження є: 1) законодавчі акти України; 2) зарубіжні конвенції, ратифіковані в Україні; 3) законодавчі акти сімейного права ХХ століття; 4) загальномовні та юридичні словники й фахові енциклопедії; 5) науково-практичні коментарі з питань сімейного та цивільного права, підручники та посібники із сімейного права, фахові періодичні видання. Усього до аналізу залучено близько 3500 терміноодиниць, вилучених із зазначених джерел методом суцільної вибірки.

Методи дослідження. У дисертації застосовано такі методи наукового аналізу: *описовий* – для встановлення складу термінів сімейного права та їх систематизування, а також характеристики шляхів і джерел формування досліджуваної терміносистеми; *порівняльний* – для висвітлення мовних явищ у діяхронійному аспекті, зокрема для простеження кількісних і якісних змін у складі термінології сімейного права, а також для опису вияву варіантності на різних етапах її становлення; *компонентного аналізу* – для вивчення структури термінологічного значення та особливостей його формування; *дефінітивного аналізу* – для вивчення плану змісту українських термінів сімейного права в аспекті семантичного кодифікування; *логіко-поняттєвого аналізу* – для з'ясування системних зв'язків у термінології сімейного права.

Наукова новизна роботи зумовлена тим, що в ній уперше в українському термінознавстві здійснено комплексне дослідження сучасної української термінології сімейного права в діяхронійному та синхронійному аспектах; виділено й простежено періоди її формування протягом ХХ – 10-х років ХХІ століття, з'ясовано склад, джерела її формування; виокремлено й схарактеризовано термінологічні групи терміносистеми сімейного права; визначено структурно-семантичні особливості термінів сімейного права та описано їхні гіперо-гіпонімічні, антонімічні, синонімічні відношення.

Теоретичне значення дисертаційної роботи полягає в доповненні знань про закономірності розвитку галузевої мови під впливом лінгвальних та екстралінгвальних чинників; у поглибленні розуміння особливостей вияву термінологічної норми; в обґрунтуванні базових ознак дефініцій правничого терміна в аспекті семантичного кодифікування; у виробленні рекомендацій щодо внормування української термінології сімейного права.

Практичне значення дослідження. Основні положення та результати роботи можуть бути застосовані під час викладання курсів «Лексикологія», «Історія

української мови», «Юридична лінгвістика», у спецкурсах, присвячених проблемам сучасної української термінології; для написання монографій, підручників, посібників із термінознавства й термінографії, для укладання словників правничої термінології тощо.

Особистий внесок здобувача полягає в тому, що всі теоретичні положення та практичні результати розроблено й отримано в дисертації одноосібно. Наукових праць, написаних у співавторстві, немає.

Апробація результатів дисертації. Основні положення дисертації було апробовано в доповідях на семи наукових і науково-практичних конференціях: Міжнародній науковій конференції «Ідеї Харківської філологічної школи в парадигмах сучасного гуманітарного знання: традиції і новаторство» (Харків, 2017 р.); Міжнародній науково-практичній конференції «Полікультурність та різноманітність у XXI столітті» (Берегове, 2018 р.); XIX Міжнародній науково-практичній конференції «Людина, культура, техніка в новому тисячолітті» (Харків, 2018 р.); Міжнародній науково-практичній конференції «Modern philological research: a combination of innovative and traditional approaches» (Тбілісі, Грузія, 2018 р.); Міжнародній мультидисциплінарній конференції «Science and Technology of the Present Time: Priority Development Directions of Ukraine and Poland» (Воломін, Польща, 2018 р.); Всеукраїнській науково-практичній інтернет-конференції «Вітчизняна наука на зламі епох: проблеми та перспективи розвитку» (Переяслав-Хмельницький, 2018 р.); Всеукраїнській науковій конференції «Правда життя й міф літератури (філологічні читання, присвячені сторіччю Олеся Гончара)» (Харків, 2018 р.).

Публікації. Основні положення й результати дослідження оприлюднено в семи одноосібних статтях, шість із яких опубліковано в провідних фахових виданнях, затверджених МОН України (три з них включено до міжнародних наукометричних баз, одна має реєстраційний номер DOI), одна – у зарубіжному галузевому виданні, а також у п'яти тезах доповідей на наукових конференціях.

Структура роботи. Дисертація складається зі вступу, чотирьох розділів, висновків, списку використаної літератури (329 найменувань), списку ілюстративних джерел (121 найменування). Повний обсяг роботи становить 232 сторінки, текстова частина – 168 сторінок (7,9 авт. арк.).

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ РОБОТИ

У **вступі** обґрунтовано вибір теми та її актуальність, визначено мету й завдання роботи, її джерельну базу, об'єкт, предмет і методи аналізу, розкрито наукову новизну, указано на практичне значення отриманих результатів та їх апробацію.

Перший розділ «**Теоретичні засади лінгвістичного дослідження термінології сімейного права**» присвячено характеристиці стану й напрямів вивчення правничої термінології, розкрито зміст базових для дослідження понять.

У підрозділі **1.1. Правнича термінологія в пошукових парадигмах сучасного термінознавства** висвітлено окремі особливості вивчення термінології

права в українській, білоруській, польській та російській лінгвістиці й акцентовано на тому, що для термінознавства XXI століття, репрезентованого означеними національними школами, показовим є аналіз термінології в межах різних дослідницьких підходів: традиційних – нормативного та функційного, та соціокогнітивного (когнітивного, когнітивно-дискурсивного, когнітивно-комунікативного), у кожному з яких розроблено низку вимог до розуміння сутності терміна й терміносистеми як центральних одиниць цієї лінгвістичної галузі.

У підрозділі **1.2. Термін і терміносистема як репрезентанти наукового пізнання світу** наголошено на розумінні *термінології* як сукупності терміносистем певної мови, а *терміносистеми* – як ієрархічно впорядкованої сукупності термінів, що виявляє себе в межах усієї національної термінології (системи систем) або ж окремої галузевої лексики. *Термін* – це мовна одиниця спеціальної сфери вживання, яка є словесним позначенням наукового поняття, має закріплене дефініцією термінологічне значення, що є семантичною основою відповідного поняття й реалізується в межах певного термінологічного поля (Г. Сергеева). Для систематизування термінології сімейного права вважаємо за доцільне послуговуватися тематичним принципом й на цій підставі виокремлюємо *термінологічні групи* як сукупність термінів, що поєднані однією темою й репрезентують певний фрагмент позамовної дійсності.

У підрозділі **1.3. Мова права – правничий термін – юридична лінгвістика** відзначено, що *мова права* становить цілісну комунікативно-галузеву підсистему літературної мови зі своїми лінгвостилістичними й структурно-жанровими ознаками, зумовленими специфікою правової сфери та комунікативно-професійними потребами в ній (Н. Артикуца). *Правничий термін* – слово або словосполучення, що виражає поняття з правової сфери суспільного життя й має дефініцію в юридичній літературі (законодавчих актах, юридичних словниках, науково-правових працях).

У підрозділі **1.4. Термін і термінологічна норма: кодифікування та внормування правничої термінології** висвітлено поняття термінологічної норми як комплексного явища, що ґрунтується на загальномовній нормі й водночас конкретизується з огляду на формально-змістову та функційну специфіку терміна. Унормування правничої термінології передбачає урахування лінгвістичних та юридичних чинників. Дефініція правничого терміна як обов'язкова умова його кодифікування є засадничою для тлумачення будь-якої правової норми й має відповідати мовним та логічним критеріям (лаконічність, вичерпність, фіксування істотних ознак тощо).

Погляди на особливості вияву термінологічної варіантності розглянуто в підрозділі **1.5. Варіантність у термінології**. Явище варіантності є природним для становлення термінології, що формується за імперативними і диспозитивними нормами. У спеціальній лексиці варіантність більшою мірою виявляється на формальному рівні, ніж на семантичному.

У другому розділі «**Термінологія сімейного права в діяхронійному аспекті: формування та розвиток**» схарактеризовано становлення термінологічної лексики сімейного права в українській мові.

У підрозділі **2.1. З історії формування українського сімейного права** запропоновано періодизацію становлення української термінології сімейного права ХХ – початку ХХІ століття з урахуванням таких мовних і позамовних чинників: склад правничої термінології; розвиток національної термінології в умовах мовної політики держави; особливості фіксування лексики сімейного права у фахових словниках, законодавчих актах та фундаментальних правничих працях. Становлення аналізованої терміносистеми відбувалося в кілька етапів, що відображають загальні тенденції українського правничого термінотворення. Такими етапами є: 10–20-і рр. ХХ ст.; 20-і рр. – перша половина 30-х рр. ХХ ст.; друга половина 30-х – 50-і рр. ХХ ст.; 60–80-і рр. ХХ ст.; 90-і рр. ХХ ст. – 10-і рр. ХХІ ст. Запропоновано кожен з етапів становлення аналізованої термінології номінувати на підставі особливостей формування правничої думки та ядерних термінів цієї приватноправової галузі (термінологія особового права, термінологія родинно-подружнього права, шлюбно-сімейна термінологія, термінологія сімейного права).

У підрозділі **2.2. Термінологія українського сімейного права 10-х років ХХ століття – 10-х років ХХІ століття** описано тенденції розвитку термінології сімейного права зазначеного періоду. Основні джерела **особового права 10–20-х рр. ХХ ст.** – правничі студії С. Дністрянського (зокрема «Цивільне право», Відень, 1919) та словник К. Левицького «Німецько-український правничий словар» (Відень, 1920). Для позначення цієї приватноправової сфери вживаємо термін *особове право*, за термінологією С. Дністрянського. Виокремлюємо сім термінологічних груп: «Державні та урядові установи» (*кураторський суд, опікунча рада, опікунчий суд*), «Коло осіб, правовідносини яких регулюються особовим правом» (*батьківська баба, правесний батько, рідня*), «Подружжя» (*подруги, подружня повиність, подружній договір*), «Розлучення» (*куратор для розводів, зривати самовільно подружню сполуку, розведені подруги (розведені)*), «Усиновлення» (*вибірні мати, усиновлення, старівля*), «Опіки й курателі» (*опікуванець, незасібні піклуванці*), «Права між родичами й дітьми» (*видатки на злоги, правесне походження, прикмети первородства*). Аналізована термінологія певною мірою орієнтована на використання української розмовної та діалектної лексики (*дурнуваті, зносити ся тілесно, повитуха*), вона містить граматичні (*подруг – подруж – подружя*) та словотвірні (*марнотратник – марнотравець*) варіанти, синтетичні та аналітичні терміни-синоніми (*движимости – движиме майно, подружитися – заключити подружя*), що відображає початкові процеси її формування.

20-і рр. – перша половина 30-х рр. ХХ ст. – визначальний етап розбудови термінофонду **родинно-подружнього права**, що пов'язано з чинністю Кодексу законів про родину, опіку та подружжя і про акти громадянського стану 1926 р. – першого нормативно-правового акта, який закріплював зазначену термінологію, а також появою академічних словників (зокрема «Російсько-українського словника правничої мови» (1926) за редакцією А. Кримського), що містили терміноодиниці сімейного права. Склад аналізованої термінології репрезентують термінологічні групи, що засвідчують розбудову її поняттєвого поля: «Учасники родинних відносин» (*діти, приймальний батько, кривні родичі*), «Опіка та піклувальство» (*заопікуватися, поодинокі особа, засиновлений*), «Державні установи та організації,

що регулюють родинно-подружні відносини» (*Народній Комісаріят Народньої Освіти, Округовий ЗАГС, Центральна Опікунча Рада*), «Подружжя» (*колишній дружина, одружіння, незаконні одружуванці, розводювані дружини*), «Соціальне становище та майнові відносини осіб» (*аліменти, злиденні діти, матеріальна залежність*), «Безвісно-відсутня або померла особа» (*безвісна відгода місця осілості, непереможні причини, судове проголошення смерти*), «Селянське господарство (двір)» (*малосилість двору, член селянського двору, видача утримання натурою*).

До початку 1930-х рр. термінологія родинно-подружнього права значною мірою розвивалася шляхом орієнтування на живомовну традицію та творення терміноодиниць відповідно до питомих норм української мови. Свідченням активного розвитку досліджуваної термінології, актуалізації успадкованої лексики та її словотвірного потенціалу є існування в ній значної кількості варіантів, зокрема словотвірних (*позивач – позовник, позивачка – позовниця*), граматичних (*зареєстроване подружжя – реєстроване подружжя*), лексичних (*спадкодавець – заповідач, родина – сім'я, запізваний – відповідальник, подружжя – шлюб*). Особливо виразно лексичне варіювання виявляється в аналітичних термінах, де фіксуємо численні пари або ряди структурних варіантів (*жити осторонь – жити нарізно, доброхінна згода – добровільна згода, настановлювати опікуна – призначати опікуна*). У складених термінах варіювання компонента засвідчує процес пошуку адекватного слова для більш точного вираження поняття (*полові зносини – полове співжиття – половий зв'язок – близькі зносини; місце проживання – місце осідку – місце осілості*). Зафіксовано незначну кількість фонетико-фонематичних термінів-варіантів (*нотар – нотарь, унук – онук*), поява частини з них пов'язана зі зміною правописних норм (*матеріальна підтримка – матеріальна підтримка*), а також графічних (*душевно-хворий – душевнохворий, безвісно відсутній – безвісно-відсутній*).

У правничих студіях зазначеного періоду вперше в українській термінології сімейного права подано дефініції термінів, що є прототипом сучасних визначень, окреслюють юридичне поняття, установлюють головні та диференційні його ознаки (*«подружжя – вільний союз між чоловіком та жінкою, де обидві сторони цілком рівноправні та де кожна сторона у всякий час може домагатися розірвання цього союзу; недолітній – що не мають подружнього віку; засиновлення – себ-то штучне утворення правових відносин батьків і дітей поміж чужих по крові осіб»* (Г. Железнодорожський)).

Редакції Кодексу **другої половини 30-х – 50-х рр. ХХ ст.** відображають поступовий відхід від питомої правничої лексики (*заява неправдива – заява, неспірний доказ – безспірний доказ*), кодифікування скалькованих термінів-варіантів, що зумовлено свідомим втручанням у мову українського законодавства з метою наближення її до російської юридичної мови (*засиновлення (задочерення)* (Кодекс 1926 р.) – *усиновлення (удочерення)* (Кодекс 1946 р.); *безпритульне майно* (Кодекс 1926 р.) – *бездохідне майно* (Кодекс 1946 р.), *провадження хатнього господарство* (Кодекс 1926 р.) – *ведення хатнього*

господарства (Кодекс 1946 р.) – ведення домашнього господарства (Кодекс 1958 р.)).

Шлюбно-сімейна термінологія 60–80-х рр. XX ст. формується в умовах її стабільного наближення до російської правничої термінології. Кодекс про шлюб та сім'ю (1969) містить багато калькованих термінів (*всесвітня охорона інтересів матері і дітей, родильні будинки, родичі по прямій висхідній і низхідній лінії*) і водночас обмежену кількість термінів-варіантів (*спільна згода – взаємна згода*). У «Русско-украинском словаре юридической терминологии» за редакцією Б. Бабія (1985) варіантні одиниці подано більш широко (*двомужня – двомужниця, молодий – наречений, шлюб полігамний – шлюб полігамічний*). Порівняно з попередніми етапами, у складі аналізованої термінології простежуємо суттєві зміни, пов'язані, по-перше, зі зникненням окремих правових понять і появою нових (формується терміногрупи «Іноземні громадяни», «Акти громадянського стану»), по-друге, з конкретизацією правовідносин між суб'єктами сімейного права (розширення термінологічних груп «Сім'я», «Шлюб», «Права та обов'язки батьків і дітей»).

Сучасний етап становлення термінології сімейного права припадає на **90-ті рр. XX ст. – 10-і рр. XXI ст.** Удосконалення правових відносин у сфері сімейного життя, поява розгалуженої системи нормативно-правових актів (зокрема Сімейного кодексу України 2002 р.), видання юридичних енциклопедій та словників зумовили такі тенденції в розвитку термінології означеної галузі: пасивізація термінів, що позначають правові поняття радянської дійсності; відновлення питомої лексики в терміновживанні (юридичні словники подають терміни, що тривалий час перебували поза фаховим ужитком: *родина* – як синонім до *сім'я*; Сімейний кодекс України фіксує термін *наречені (наречена / наречений)*; посилення кодифікаційних процесів з домінуванням ролі імперативної норми (значна частина термінів закріплена загальною юридичними словниками); розширення складу термінології сімейного права внаслідок запозичання термінів з суміжних і несуміжних сфер та орієнтування на європейські тенденції розвитку приватноправової галузі (*генетичні батьки, сепарація*). Водночас спостерігаємо окремі випадки варіантності в сучасній термінології сімейного права, переважно аналітичних термінів за будовою (*народжена дитина – новонароджена дитина, сімейно-правовий договір – сімейний договір*).

У третьому розділі «Сучасна терміносистема сімейного права: склад, способи формування, семантична норма» проаналізовано особливості складу спеціальної лексики сімейного права в українській літературній мові, розглянуто шляхи її формування та семантичне внормування.

У підрозділі **3.1. Склад термінології сімейного права** за тематичним принципом організації юридичних понять виокремлюємо вісім термінологічних груп, що містять як успадковані, так і нові терміни та відображають суттєве оновлення складу термінолексики. Про розбудову поняттєвого поля сучасного сімейного права свідчить поява термінологічних груп, що охоплюють новітні правові явища (наприклад, «Альтернативні форми виховання дитини»: *дитячий будинок сімейного типу, патронатний вихователь, сім'я патронатного вихователя*), та внутрішня диференціація усталених терміногруп. Навколо базових

для терміносистеми понять, насамперед у терміногрупі «Шлюб», формуються розлогі термінологічні парадигми на кшталт «Шлюбні відносини»: *шлюбний вік, добровільність шлюбу, одношлюбність (моногамія), державна реєстрація шлюбу, заява про реєстрацію шлюбу, нотаріально засвідчена заява, умови укладення шлюбу, недійсність шлюбу, повторний шлюб, фіктивний шлюб, припинення шлюбу, розлучення, зупинення фактичного шлюбу, заява про розірвання шлюбу, актовий запис про розірвання шлюбу, фактичні взаємини подружжя, спільне життя подружжя* та ін. Про відкритість досліджуваної термінології свідчить перетин термінополів суміжних правових та інших галузей знань (цивільне право, кримінальне право, медицина), наприклад, у терміногрупі «Сім'я» (*фізичне насильство в сім'ї, економічне насильство в сім'ї, сексуальне насильство в сім'ї*).

У підрозділі **3.2. Способи формування сучасної термінології сімейного права** розглянуто термінологізування й синтаксичне термінотворення як основні шляхи розвитку сучасної термінології сімейного права.

Термінологізування успадкованої лексики зумовлює зміни в структурі загальнономовного значення, передовсім звуження, конкретизацію семантики (*дитина* – загальнономовне значення «*маленька дівчина або маленький хлопчик*» і спеціальне значення «*кожна людська істота до досягнення нею 18-річного віку, якщо за законом, застосовуваним до неї, повноліття не настає раніше*»). Найважливішою ознакою формування термінологічного значення є поява семантичного маркера, що містить указівку а) на правовий статус означуваного явища («стан», «факт» тощо): *батьківство* – «*факт походження дитини від певного чоловіка*»; б) на характер правових відношень між суб'єктами сімейного права: *батьки* – загальнономовне «*батько та мати стосовно своїх дітей*» і юридичне «*батько та мати, записані органами реєстрації актів громадянського стану в книзі народжень і свідоцтві про народження дитини*»). Відповідно в процесі термінологізування для вираження видового поняття відбувається зміна структури спеціального значення слова: похідні аналітичні терміни з базовими назвами *мати* й *батько* вказують не лише на кровні (біологічні), а й соціальні зв'язки: *біологічна мати, біологічний батько, прийомні батьки, батьки-вихователі*.

Активне **синтаксичне термінотворення** відбиває об'єктивний процес деталізування наукових понять та розвиток родо-видових відношень між ними. Якщо в терміносполученнях стрижневий компонент є загальноновживаним словом чи юридичним терміном, то доданий компонент указує на галузеву належність терміноодиниці (*шлюбний вік, сімейна дієдатність, шлюбний договір*), якщо головний компонент – термін сімейного права, то залежне слово утворює видову назву (*дитина-кривдник, психологічне насильство в сім'ї, соціальне сирітство*).

Фіксуємо складені терміни від двох до шістнадцяти компонентів, найбільшу групу становлять дво- (*дитина-сирота, члени сім'ї*) та трикомпонентні терміни (*суб'єктивне сімейне право, сім'я патронатного вихователя*). Менш поширені чотири- (*фактичне поновлення сімейних відносин, дитячий будинок сімейного типу*), п'яти- (*неюрисдикційна форма захисту сімейних прав*), шести- і більше компонентні термінологічні сполучення (*фахівець із соціальної роботи з сім'ями, дітьми та молоддю*). Прикметною ознакою творення складених термінонайменувань сімейного

права є поява структур з напівпредикативним і підрядним зв'язком (*випускники закладів для дітей-сиріт і дітей, позбавлених батьківського піклування; соціальна послуга соціального супроводу сімей, у яких виховуються діти-сироти і діти, позбавлені батьківського піклування*).

У підрозділі **3.3. Термінологія сімейного права в аспекті семантичної норми** шляхом аналізу правничих дефініцій термінів, поданих у словниках і юридичних текстах, виявлено й схарактеризовано проблеми семантичного кодифікування термінів: а) не всі терміни закріплено в чинному Сімейному кодексі України (*сурогатне материнство, конкубінат*); б) деякі терміни не мають чіткої дефініції (*дружина, чоловік, фактичні взаємини подружжя, формальна сепарація*); в) у різних джерелах той самий термін може мати різний набір семантичних ознак (*близькі родичі, одинока мати, сім'я*); г) подекуди збігається семантика різних термінів (*шлюб – «сімейний союз жінки та чоловіка, зареєстрований у органі державної реєстрації актів цивільного стану»* (чинний Сімейний кодекс України, ст. 21, п. 1) та *подружжя – «сімейний союз чоловіка і жінки, заснований на реєстрації у державному органі реєстрації актів цивільного стану»* (Великий енциклопедичний юридичний словник за ред. Ю. Шемшученка, 2012).

У четвертому розділі **«Системні відношення в термінології сімейного права»** проаналізовано парадигматичні зв'язки в досліджуваній термінології як репрезентанти системної впорядкованості наукового знання.

У підрозділі **4.1. Гіперо-гіпонімічні зв'язки** схарактеризовано релевантний для лексики сімейного права різновид системних відношень, що формуються передовсім навколо ядерних термінів. У межах аналізованої терміносистеми виділяємо такі парадигми: а) прості (*одинока особа – одинока мати, одинокий батько, одинокий усиновлювач*); б) паралельні (*сім'я – неповна сім'я, повна сім'я; сім'я іноземних усиновлювачів, сім'я патронатного вихователя, сім'я прийомних батьків*); в) ланцюгові, або послідовні (*відносини – аліментні відносини, відносини свояцтва, договірні відносини, особисті відносини, подружні відносини, сімейні відносини, соціальні відносини, сурогатні відносини, шлюбні відносини*; другий рівень підпорядкування: *особисті відносини – особисті немайнові відносини, особисті майнові відносини*); г) комбіновані (*брати і сестри – зведені брати і сестри, рідні брати і сестри*; другий рівень: *рідні брати і сестри – повнорідні брати і сестри, неповнорідні брати і сестри*; третій рівень: *повнорідні брати і сестри – єдинокровні брати і сестри, єдинокровні брати і сестри*).

Переважає два типи побудови гіперо-гіпонімічних відношень: перший тип репрезентують ряди, де гіперонімом є термін, виражений іменником, а гіпоніми утворюються видовими конкретизаторами (*дитина – підкинута дитина, усиновлена дитина, малолітня дитина, неповнолітня дитина*); другий тип – структури, у яких гіперонім виражений терміносполученням, а гіпоніми до нього утворюються додаванням прикметника (*лінія спорідненості – пряма лінія спорідненості, бокова лінія спорідненості*) чи іменника (*генетичний матеріал – генетичний матеріал подружжя, генетичний матеріал донора*).

З погляду плану вираження переважають формально-семантичні ряди гіпонімів (*форма надання утримання – натуральна форма надання утримання*;

грошова форма надання утримання). Власне семантичні зв'язки репрезентують ті випадки, коли гіперонім потребує конкретного переліку своїх ознак (*близькі родичі – чоловік, дружина, батько, мати, вітчим, мачуха, син, дочка, пасинок, падчерка*).

Підрозділ **4.2. Синонімічні відношення** дає змогу констатувати непоказовість таких зв'язків для термінів сімейного права. За ступенем тотожності фіксуємо переважно абсолютні синоніми, появу яких пов'язуємо передовсім із запозиченням іншомовних термінів та функціюванням власне українських термінологічних відповідників до них (*моногамія – одношлюбність, полігамія – багатошлюбність*). За структурою в термінології сімейного права синонімізуються: синтетичні терміни (*сім'я – родина*); синтетичні й аналітичні терміни (*вітчим – нерідний батько* як вияв дефініційної синонімії); аналітичні терміни з компонентом – запозиченим словом / питомим словом (*санація шлюбу – відновлення шлюбу*); аналітичні терміни із запозиченим компонентом (*генетичні батьки – біологічні батьки*); аналітичні терміни, у яких синонімізуються компоненти – питомі одиниці (*міжнародне усиновлення – іноземне усиновлення*). Поодинокими є спільнокореневі синоніми (*нешлюбні діти – позашлюбні діти, безплідність – безпліддя – неплідність*) та аналітичний термін й абревіатура (*Сімейний кодекс України – СКУ, реєстрація актів цивільного стану – РАЦС*). Синоніми в термінології сімейного права виявляємо на рівні функціювання: *режим окремого проживання* (закріплено чинним Сімейним кодексом України) – *гостьовий шлюб* (новітні правничі студії). Якщо юристи не виробили спільної думки щодо номінування певного явища, то задля уникнення правових колізій вони часто подають один із таких термінів у дужках: *недійсний (нікчемний) шлюб*.

У підрозділі **4.3. Антонімічні відношення** розглядаємо конституювання опозицій переважно в межах протиставлення видових понять термінології сімейного права (*майно подружжя – роздільне майно подружжя, спільне майно подружжя*). Аналіз засвідчив перевагу в ній **комплементарних** антонімічних відношень (*рідні батьки – біологічні батьки, прийомні батьки; правозгідність шлюбу – недійсність шлюбу*). Специфічна комплементарність виникає між однослівними термінами, що виражають базові поняття сімейного права, та співвідносними аналітичними термінами, у яких прикметник заперечує диференційну ознаку, іманентно властиву його дефініції (*шлюб – неукладений шлюб; недійсний шлюб; шлюб, визнаний недійсним за рішенням суду; фіктивний шлюб*), оскільки поняттєвий обсяг останніх протиставляється центральному термінові за ознаками підстав законності / незаконності. Особливість **контрарної** антонімії полягає в тому, що аналітичні зв'язки встановлюються між термінами, у яких протиставляється стрижневий компонент – іменник на позначення процесів і результатів дії: *виникнення сімейних прав – зміна сімейних прав – припинення сімейних прав*. Такі тріади термінів відбивають специфіку правових понять сімейного законодавства (набуття, змінення, припинення правовідносин). **Векторні** антоніми – це передусім назви суб'єктів правових дій (*платник аліментів – одержувач аліментів*), а також опрідметнених дій (*позбавлення батьківських прав – поновлення батьківських прав*). Той самий термін може утворювати різні векторні опозиції залежно від сутності

виникнення / припинення номінованого ними явища: *реєстрація шлюбу – припинення шлюбу; припинення шлюбу – поновлення шлюбу*. Наявність у досліджуваній термінології розвинених **контрадикторних** опозицій термінів є її особливістю («*Повнорідними є брати і сестри, які мають спільних батьків. Неповнорідними є брати і сестри, які мають спільну матір або спільного батька*» (Сімейний кодекс України, ст. 26, п. 2)), оскільки дефініція терміносполучень, що мають компонент із префіксом *не-*, має чітко визначений семантичний обсяг, що не дорівнює запереченню змісту співвідносного терміна.

ВИСНОВКИ

1. Термінологія сімейного права – один із найдавніших шарів спеціальної лексики української мови. Час її активного формування, нормалізування та кодифікування як складника наукової лексики припадає на ХХ – початок ХХІ століття. Відповідно до особливостей розвитку національних терміносистем означеного періоду виокремлюємо п'ять етапів становлення термінолексики сімейного права: 10–20-і рр. ХХ ст.; 20-і – перша половина 30-х рр. ХХ ст., друга половина 30-х – 50-і рр. ХХ ст.; 60–80-і рр. ХХ ст.; 90-і рр. ХХ ст. – 10-і рр. ХХІ ст.

Термінологія особового права 10–20-х рр. ХХ ст. відображає настанову науковців на широке використання української розмовної та діалектної лексики, її фонетичних, граматичних та словотвірних варіантів, а також дефініювання базових термінів. Важливою ознакою цього етапу є розбудова правничих понять та формування родо-видових зв'язків, що охоплюють найважливіші тогочасні правові поняття сімейних відносин.

Період 20-х – першої половини 30-х років ХХ століття є одним з визначальних для становлення й розбудови лексики родинно-подружнього права на засадах українського термінотворення. У цей період активний розвиток аналізованої термінології виявляється в розширенні складу тематичних груп, процесах варіювання та синонімії, використуванні термінів суміжних і несуміжних терміносистем (карного права, цивільного права, медицини, фінансової сфери). Редакції ж Кодексу 30–50-х років засвідчують поступовий відхід від питомої правничої лексики, її зросійщення та появу скалькованих термінів-варіантів. Термінологія сімейного права 60–80-х рр. ХХ ст. містить значну частину калькованих термінів та ідеологічно конотованих аналітичних терміноодиниць. Але водночас вона зазнала розширення правових знань сфери сімейного життя, що виявляється у формуванні нових розлогих тематичних груп сімейної лексики та родо-видових зв'язків з ядерними термінами *сім'я, шлюб, дитина* та ін.

Суттєва перебудова складу термінолексики сімейного права 90-х рр. ХХ ст. – 10-х рр. ХХІ ст. зумовлена такими тенденціями: деактуалізацією термінів, що позначали правові поняття радянської дійсності; відновленням питомої лексики в терміновживанні, кодифікаційними процесами на засадах національного термінотворення; розширенням складу термінології внаслідок запозичання термінів із суміжних і несуміжних галузей науки, варіантність, що виявляється переважно на

формальному рівні й засвідчена лексикографічними й науковими правничими студіями.

2. Склад сучасної термінології сімейного права репрезентують такі термінологічні групи: «Базові правові поняття сімейного законодавства», «Державні законодавчі й виконавчі органи та установи», «Документи органу державної реєстрації актів цивільного стану», «Сім'я», «Шлюб», «Материнство / батьківство», «Дитинство», «Альтернативні форми виховання дитини». Показником поняттєвої розбудови та структурування терміносистеми сімейного права є формування розлогих підгруп в окремих терміногрупах («Сім'я»: «Учасники сімейних відносин»; «Сімейні права та обов'язки»; «Правовий статус сім'ї»; «Насильство в сім'ї»).

3. Серед головних шляхів формування сучасної термінології сімейного права розглядаємо термінологізування успадкованої лексики. Спостерігаємо звуження, конкретизацію семантики термінів, її віддалення від загальнономовного значення. На формування спеціального значення вказують семантичні маркери як поняттєві координати правових явищ (суб'єкти дії, характер правових відношень та ін.).

4. Завдяки синтаксичному способу творення термінологія сімейного права поповнюється аналітичними терміносполученнями, що переважають за кількістю над синтетичними. Фіксуємо складені терміни від двох до шістнадцяти компонентів, проте найбільшу групу становлять дво- та трикомпонентні терміни.

5. Відсутність спеціальних лексикографічних джерел із термінології сімейного права породжує коливання в межах семантичної норми, що знаходить вияв або у відсутності нормативної дефініції терміна, або ж наявності кількох дефініцій того самого терміна з різним набором диференційних ознак.

6. Гіперо-гіпонімічні відношення в термінології сімейного права відображають чітко організовану систему правових понять, що свідчить про її розвиненість і водночас демонструє відкритість, зумовлену постійним розвитком правничої думки. Гіперо-гіпонімічні зв'язки формуються навколо ядерних термінів сімейного права. З погляду ієрархічного підпорядкування переважають паралельні та комбіновані родо-видові парадигми. Співгіпоніми тяжіють до об'єднання за антонімічним зв'язком, що відповідає сутності правових явищ, які часто оцінюються з позицій законності / незаконності. Найчастіше фіксуємо формально-семантичний спосіб зв'язків між гіперонімом і гіпонімами.

7. Термінології сімейного права майже не властива синонімія. Різноструктурні синоніми переважно є абсолютними. Причинами їхньої появи є розвиток внутрішніх мовних ресурсів, історичні зміни в термінолексичі, пошук адекватного терміна для уточнення юридичного поняття, законодавчі зміни. Синоніми виявляємо на рівні функціонування – у наукових текстах правників.

8. Досліджувана терміносистема має розгалужені антонімічні відношення, що об'єктивують поняттєві опозиції в цій галузі права. Антонімічні відношення виявляються в таких семантичних розрядах: назви правових дій та процесів та їхніх ознак, назви властивостей, якостей учасників сімейних відносин та об'єктів сімейного права. Аналіз засвідчив перевагу комплементарних антонімічних відношень, що виникають між однослівними та аналітичними термінами

й формують гіперо-гіпонімічні ряди. Специфіка контрарної антонімії полягає в тому, що встановлюються аналітичні зв'язки між термінами, що відбивають специфіку правових понять сімейного законодавства (набуття, змінення, припинення правовідносин). Розвиненість контрадикторних опозицій термінів досліджуваної термінології зумовлена тим, що семантика терміноодиниць з компонент із префіксом *не-* не дорівнює запереченню значення терміна-антоніма.

Перспективним видається дослідження української термінології сімейного права в аспекті її внормування й кодифікування, а також створення спеціального словника юридичних термінів цієї приватноправової галузі.

СПИСОК ПУБЛІКАЦІЙ ЗДОБУВАЧА ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ *Наукові статті, у яких опубліковані основні результати дисертації* *(фахові видання):*

1. Бортнік, Г. Г. (2015). Динаміка розвитку семантики терміна *шлюб* в українському сімейному праві. *Вісник Харківського національного університету ім. В. Н. Каразіна. Серія «Філологія»*. Вип. 73, 166–168.
2. Ус, Г. Г. (2017). Терміногрупа сім'я в українській правничій лексиці. *Дослідження з лексикології і граматики української мови: зб. наук. пр. / за ред. проф. І. С. Попової*. Дніпро: Ліра. Вип. 18, 78–87.
3. Ус, Г. Г. (2018). Семантика лексики українського сімейного права в аспекті термінологічної норми. *Закарпатські філологічні студії*, 4, Т. 1, 22–25.
4. Ус, Г. Г. (2018). З історії становлення української термінології сімейного права: терміноодиниці кодексу законів про родину, оіпку та подружжя і про акти громадянського стану 1926 року. *Наукові записки Національного університету «Острозька академія»: Серія «Філологія»*. Острог: Вид-во НаУОА. Вип. 2(70), 224–227. (Проіндексовано наукометричною базою *Index Copernicus* та *Google Scholar*)
5. Ус, Г. Г. (2018). Українська правнича термінологія в новітніх пошукових парадигмах. *Південний архів. Філологічні науки: зб. наук. праць*. Випуск LXXIII, 51–54. (Проіндексовано наукометричною базою *Index Copernicus* (Республіка Польща))
6. Ус, Г. Г. (2018). Явище варіантності в українській термінології сімейного права 20–50 років ХХ століття. *Науковий журнал Львівського державного університету безпеки життєдіяльності «Львівський філологічний часопис»*: зб. наук. праць, 4, 134–141. (Проіндексовано наукометричною базою *Index Copernicus* (Республіка Польща), DOI <https://doi.org/10.32447/2663-340X-2018-4-134-141>)

**Наукові статті, у яких опубліковані основні результати дисертації
(зарубіжні галузеві видання):**

7. Ус, Г. Г. (2018). Специфіка антонімічних відношень в українській термінології сімейного права. *Славянський мир и національна речевая культура в современной коммунікації*: сб. науч. тр. / редкол.: М. И. Конюшкевич (гл. ред.) [и др.]. Гродно: ГрГУ, 227–229.

Наукові статті, які засвідчують апробацію матеріалів дисертації:

8. Ус, Г. Г. (2018). Термін *дитина* в термінології сімейного права: парадигмальний вимір. *Полікультурність та різноманітність у 21 столітті*. Збірник тез доповідей Міжнародної науково-практичної конференції «Полікультурність та різноманітність у XXI столітті», Берегове, 27–28 березня 2018 року / редактори: Еніке Надь-Коложварі, Сільвія Ковач. Ужгород: ТОВ «РІК-У», 392–395.

9. Ус, Г. Г. (2018). Терміногрупа «сурогатне материнство» як складник термінології сімейного права. *Modern philological research: a combination of innovative and traditional approaches: Conference Proceedings, April 27–28, 2018*. Tbilisi: Baltija Publishing, 37–39.

10. Ус, Г. Г. (2018). Проблеми семантичної кодифікації термінології сімейного права. *Людина, культура, техніка в новому тисячолітті*: збірник тез наукових доповідей XIX Міжнародної науково-практичної конференції, 19–20 квітня 2018 р., м. Харків. Харків: Нац. аерокосм. ун-т ім. М. Є. Жуковського «ХАІ», 254–256.

11. Ус, Г. Г. (2018). Термінологічні групи спеціальної лексики сімейного права. Матеріали Всеукраїнської науково-практичної інтернет-конференції «Вітчизняна наука на зламі епох: проблеми та перспективи розвитку»: зб. наук. праць. Переяслав-Хмельницький. Вип. 41, 180–183.

12. Ус, Г. Г. (2018). Аналітичні терміни сімейного права. *International Multidisciplinary Conference «Science and Technology of the Present Time: Priority Development Directions of Ukraine and Poland»*, Wolomin, Republic of Poland, 19–20 October 2018. Volume 4. Wolomin: Izdevnieciba «Baltija Publishing», 179–181.

АНОТАЦІЯ

Ус Г. Г. Українська термінологія сімейного права: генеза і структурно-системна організація. – На правах рукопису.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата філологічних наук за спеціальністю 10.02.01 – українська мова. – Харківський національний педагогічний університет імені Г. С. Сковороди МОН України. – Харків, 2019.

У дисертаційній роботі здійснено комплексне дослідження української термінології сімейного права в діахронічному та синхронічному аспектах. Розроблено періодизацію розвитку термінології сімейного права в українській

літературній мові ХХ – початку ХХІ століття, проаналізовано мовні та позамовні чинники, що вплинули на формування досліджуваної термінології на кожному етапі її становлення. Описано варіантність у термінології сімейного права на різних мовних рівнях та розглянуто процеси її внормування. Виокремлено термінологічні групи сучасних термінів сімейного права й визначено їхній склад. Розглянуто термінологізування й синтаксичне термінотворення як основні способи формування лексики сімейного права, досліджено особливості її семантичного кодифікування. Проаналізовано гіперо-гіпонімічні зв'язки, синонімічні та антонімічні відношення як репрезентанти системної організації наукового знання галузі сімейного права.

Ключові слова: термінологія, терміносистема, термінологічна норма, терміни-варіанти, правничий термін, термінологічне значення, кодифікація, гіперо-гіпонімія, синонімія, антонімія.

АННОТАЦІЯ

Ус Г. Г. Украинская терминология семейного права: генезис и структурно-системная организация. – На правах рукописи.

Диссертация на соискание ученой степени кандидата филологических наук по специальности 10.02.01 – украинский язык. – Харьковский национальный педагогический университет имени Г. С. Сковороды МОН Украины. – Харьков, 2019.

В диссертационной работе проведено комплексное исследование украинской терминологии семейного права в диахроническом и синхроническом аспектах. Разработана периодизация развития терминологии семейного права в украинском литературном языке ХХ – начала ХХІ века, проанализированы языковые и внеязыковые факторы, повлиявшие на формирование исследуемой терминологии на каждом этапе ее становления. Описана вариантность в терминологии семейного права на разных языковых уровнях и рассмотрены процессы ее нормализации. Выделены терминологические группы современных терминов семейного права и определен их состав. Рассмотрена терминологизация и синтаксическое терминообразование как основные способы формирования лексики семейного права, исследованы особенности ее семантической кодификации. Проанализированы гиперо-гипонимические связи, синонимические и антонимические отношения как репрезентанты системной организации научного знания сферы семейного права.

Ключевые слова: терминология, терминосистема, терминологическая норма, термины-варианты, юридический термин, терминологическое значение, кодификация, гиперо-гипонимия, синонимия, антонимия.

SUMMARY

Us H. H. Ukrainian Family Law Terminology: Genesis and Structural-System Organisation. – Qualification scientific paper, manuscript.

Thesis for the Candidate Degree in Philology, speciality 10.02.01 – Ukrainian Language. – H. S. Skovoroda Kharkiv National Pedagogical University, Ministry of Education and Science of Ukraine. – Kharkiv, 2019.

Basing on the analysis of considerable representative material, the work gives a complex study of Ukrainian family law terminology in diachronic and synchronic aspects: its formation periods during the 20th – early 21st century are singled out and characterized; its composition and sources of development are defined; term groups are marked out and a diverse linguistic description of the family law term system is given; structural-semantic features of the analysed terms are defined, their hypo-hyperonymic, antonymous and synonymous links are described.

Family law terminology is one of the oldest layers of Ukrainian special vocabulary and is characterized by exceptional historical length. The time of its active formation in the new standard Ukrainian language is the 20th – early 21st century within which, according to the national term systems development, we distinguish 5 periods. The Ukrainian private law terminology of the 1910s – 1920s is fully represented in Kost Levytskyi's law dictionary and Stanislav Dnistrianskyi's scientific works. This terminology was oriented towards the use of Ukrainian colloquial and dialect vocabulary and characterized by abundant grammatical and word-building variants. The period of the 1920s – early 1930s is one of the crucial periods in the formation of the family-marriage law terminology. The 1926 Code of laws about family, care and spouses and about the civil status acts is the first statutory instrument that codified terminology. The 1936s – 1958s' Code editions show gradual withdrawal from the native law vocabulary and appearance of loan variant terms that were gradually codified, displacing native Ukrainian names.

The formation of family law terminology in the 1960s – 1980s can be described as a period of constant similarity to Russian law terminology. The general tendencies since the 1990s are: terms denoting the law notions of the Soviet period are transferred to the passive layer of the special vocabulary; native vocabulary is restored in term usage, codification processes increase; the terminology is essentially extended due to term borrowings from related and non-related spheres. Certain cases of term variants are observed in modern family law terminology, usually at formal level. Variant terms are recorded in lexicographic and scientific law studies while rarely used in the Family Code of Ukraine currently in force.

The used principle of linguistic description of family law terminology made it possible at modern level to combine its terms into nine term groups. The main ways of family law terminology formation are terminologisation, reterminologisation as well as syntactic term formation. As a result of the latter, family law terminology is widened by analytically formed terms which show the objective process of specification and crystallisation of scientific notions as well as the development of genus-species relations between them.

Absence of special lexicographic sources of family law terminology generates variation within the semantic norm. Definition in law terms is fundamental for interpreting the legal standard and appears to be one of the terminological standard elements. Choosing one of the term variants, which does not diverge from linguistic standards and whose definitive characteristics satisfy the needs of the legal discourse, is a natural way to their codification which takes place in terms of linguistic and legal discourses.

Hypo-hyperonymic relations as a kind of paradigmatic relations of the family law term system are formed around the core terms. Two types of building the hypo-hyperonymic relations prevail: with noun hyperonym and with compound term hyperonym. Family law terminology is characterised by extended hierarchic structural models. Two-level type of construction is the most common one. The formal-semantic type of relations is observed most often.

Family law terminology is almost devoid of synonymy, which is a positive phenomenon and shows a relative unification of the term system. A few lexical doublets and synonymous synthetic and analytical terms mostly used in special literature are observed.

The analysed term system has extended antonymous relations representing notional oppositions in this sphere of law. The analysis shows the predominance of complementary antonymous relations that arise between one-word and analytical terms and form the hypo-hyperonymic rows. A typical feature of family law terms is antonymous relations of terms with the prefix *ne-* which show contradictory oppositions.

The perspective of further studies can be seen in analysing Ukrainian family law terminology in the aspect of its standardisation and codification and in composing a special dictionary of legal terms of this private-legal sphere.

Key words: terminology, term system, terminological standard, variant terms, law term, terminological meaning, codification, hypo-hyperonymy, synonymy, antonymy.

Відповідальна за випуск – Г. А. Губарева

Підписано до друку 15.02.2019 р. Формат 60×84/16.
Папір офсетний. Гарнітура Times New Roman. Друк цифровий.
Ум. друк. арк. 0,9. Наклад 100 пр. Зам. № б/н.
Надруковано СПД ФО Степанов В. В., м. Харків, вул. Ак. Павлова, 311
Свідоцтво про державну реєстрацію В00 № 941249 від 28.01.2003 р.

